

Kirje Vammaisfoorumilta

Hei johtavassa asemassa oleva henkilö,

Vammaisfoorumi ry on 27 valtakunnallisen vammaisjärjestön yhteistyöjärjestö, jonka tarkoituksena on YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan sopimuksen mukaisesti edistää vammaisten henkilöiden tasa-arvoa ja yhdenvertaisen osallistumisen mahdollisuuksia yhteiskunnassa.

Vammaisfoorumi edustaa jäsenjärjestöjensä kautta noin 220 000 vammaista ja pitkäaikaissairasta henkilöä. Vammaisfoorumi on myös mukana Euroopan vammaisfoorumin (EDF) toiminnassa.

Vammaisjärjestöjen neuvontapalveluihin tulevien yhteydenottojen ja neuvontapyyntöjen lisääntymisen vuoksi Vammaisfoorumi aloittaa säännöllisen tiedottamisen hyvinvointialueiden päätöksentekijöille, viranhaltijoille ja vaikuttamistoimielimille. Tiedottaminen toteutetaan sähköpostilla lähetettävillä hyvinvointialuekirjeillä, jotka käsittelevät ajankohtaisia asioita liittyen vammaisten henkilöiden yhdenvertaisiin oikeuksiin ja vammaispalveluiden järjestämiseen.

Vammaisfoorumin hyvinvointialuekirjeiden tarkoituksena on tukea palveluiden kehittämistä ja vammaisten ihmisten oikeuksien toteutumista hyvinvointialueilla. Kirjeissä tullaan esittelemään ajankohtaista oikeuskäytäntöä ja tutkimustietoa, sekä vammaisten ihmisten kokemuksia arjesta ja palveluiden käytöstä.

Käsillä olevassa Vammaisfoorumin ensimmäisessä Hyvinvointialuekirjeessä 1/2024 aiheena ovat vammaispalvelulain mukaisten palveluiden soveltamisohjeiden lainmukaisuus ja julkisuus, vammaisten henkilöiden ja vammaisjärjestöjen osallistaminen hyvinvointialueiden päätöksentekoon, sekä vammaispalvelulain mukaisten palveluiden kuuluminen hyvinvointialueen erityiseen järjestämisvastuuseen.

Vammaispalvelulain mukaisten palveluiden soveltamisohjeet

Vaikka hyvinvointialueet ovat olleet toiminnassa jo runsaan vuoden, osa hyvinvointialueista ei ole vielä laatinut vammaispalvelulain mukaisten palveluiden soveltamisohjeita. Näin on tietojemme mukaan ollut jopa joissain sellaisissakin tapauksissa, joissa viranhaltijat jo asiakkaiden saamista yksilöpäätöksissä viittaavat soveltamisohjeisiin. Osa hyvinvointialueista kertoo laatineensa soveltamisohjeet, mutta ne eivät ole nähtävissä verkkosivuilla, eikä niitä ole saatu edes erikseen pyydettyä. Osasta saatavilla olevista soveltamisohjeista löytyy myös lain- ja oikeuskäytännön

vastaisia kohtia, joissa esimerkiksi vammaispalvelulain mukaisten kuljetuspalveluiden matkojen määrää rajoitetaan lakisääteisestä.

Eduskunnan oikeusasiamiehen mukaan kaupungin (nykyisellään hyvinvointialueen) soveltamisohjeet ovat viranomaisen julkisia asiakirjoja, joista jokaisella on oikeus saada tieto. Lisäksi hyvinvointialueella on velvollisuus huolehtia siitä, että sen palveluksessa olevilla on tarvittava tieto käsiteltävien asiakirjojen julkisuudesta sekä tietojen antamisessa noudatettavista menettelyistä. Oikeusasiamiehen mukaan soveltamisohjeilla ei voida rajoittaa yksilön oikeutta lailla turvattuihin palveluihin tai etuuksiin. Soveltamisohjeet eivät myöskään sido yksittäistä viranhaltijaa eivätkä oikaisuvaatimusta käsittelevää toimielintä sillä tavoin, että ohjeilla voitaisiin asettaa palvelujen tai etuuksien saamiselle tai niiden tasolle sellaisia ehtoja tai rajoituksia, jotka ovat lakiin perustumattomia. Yhdenvertaisuusvaltuutettu on muistuttanut myös siitä, että soveltamisohjeen noudattaminen ei voi johtaa myöskään YK:n vammaissopimuksen kanssa ristiriitaiseen lopputulokseen.

Vammaisten henkilöiden ja vammaisjärjestöjen osallistaminen hyvinvointialueiden päätöksentekoon

YK:n vammaissopimuksen 4 artiklan 3 kohta velvoittaa vammaisia henkilöitä koskevissa päätöksentekoprosesseissa tiiviisti neuvottelemaan vammaisten henkilöiden kanssa ja aktiivisesti osallistumaan -heidät heitä edustavien järjestöjen kautta. Hyvinvointialuelain mukaan hyvinvointialueen vaikuttamistoimielimille, kuten vammaisneuvostolle, tulee antaa mahdollisuus vaikuttaa hyvinvointialueen toiminnan suunnitteluun, valmisteluun, toteuttamiseen ja seurantaan asioissa, joilla on tai joilla vaikuttamistoimielin arvioi olevan merkitystä lasten ja nuorten, ikääntyneen väestön tai vammaisten henkilöiden ja heidän tarvitsemiensa palveluiden kannalta. Tämän lisäksi vaikuttamistoimielimet tulee ottaa mukaan osallistamisen ja kuulemisen kehittämiseen hyvinvointialueella.

Hyvinvointialueen aluehallituksen on huolehdittava vaikuttamistoimielinten toimintaedellytyksistä. YK:n vammaiskomitean mukaan paikallisella ja alueellisella tasolla on varmistettava vammaisneuvostojen resurssit, toimitilojen esteettömyys ja tiedon saavutettavuus sekä vammaisten henkilöiden mahdollisuus osallistua kokouksiin, mukaan lukien kuljetukset ja kokouspalkkiot. Vammaisfoorumien tietojen mukaan kaikilla hyvinvointialueilla ei kuitenkaan ole annettu vammaisneuvostoille ja vammaisjärjestöille mahdollisuutta osallistua edes vammaispalvelulain mukaisia palveluita koskevien soveltamisohjeiden valmisteluun tai ottaa niihin kantaa. Myös Kunnallisalan kehittämissäätiön mukaan vammaisneuvostojen vaikuttamismahdollisuudet hyvinvointialueilla ovat jääneet muita vaikuttamistoimielimiä vähäisemmäksi.

Vammaispalvelulain mukaiset palvelut kuuluvat hyvinvointialueen erityiseen järjestämisvastuuseen

Vammaisfoorumi haluaa muistuttaa hyvinvointialueita siitä, että pääosa vammaispalvelulain mukaisista palveluista kuuluu erityisen järjestämisvastuun piiriin, ja hyvinvointialueen on järjestettävä ne täysimääräisesti tarvetta vastaavina määrärahoista riippumatta. Yleisen järjestämisvastuun piiriin kuuluvat määrärahasidonnaiset palvelut voidaan järjestää hyvinvointialueen varaamien määrärahojen edellyttämässä ja mahdollistamassa laajuudessa, mutta niidenkin osalta on varattava määrärahoja hyvinvointialueella vallitsevan tarpeen edellyttämä määrä, ja tätä tarvetta hyvinvointialueen on aktiivisesti selvitettävä.

Lisäksi Vammaisfoorumi haluaa muistuttaa hyvinvointialueita muista lainsäädännön asettamista rajoitteista, joita myös kustannusrakenteiden keventämistä tavoiteltaessa on noudatettava sekä palveluiden riittävän monipuolisista järjestämistavoista. Muistutamme myös velvollisuudesta muun muassa palveluita koskevassa päätöksenteossa ja siten esimerkiksi lainvalinnassa yleislain ja erityislain välillä huomioida sosiaalihuoltolain ja sosiaalihuollon asiakaslain mukaisesti ensisijaisesti asiakkaan etu, mukaan lukien oikeuskäytännössä edellytetyin tavoin asiakkaan taloudellinen etu. Lainvalinnassa vammaisten ihmisten palveluiden osalta tulee lisäksi huomioida se, että myös kehitysvammalaki on edelleen voimassa ja sitä tulee noudattaa asiakkaan kuullessa lain soveltamisen piiriin ja tarvitessa erityishuollon palveluita.

Toivomme, että yllä mainittuihin asioihin löydetään ratkaisut hyvinvointialueilla. Autamme mielellämme teitä hyvien toimintamallien löytämisessä ja niiden kehittämisessä. Vammaisfoorumi toivoo, että löydämme hyvän keskusteluyhteyden ja sitä kautta toimivan yhteistyön teidän kanssanne.

Keväisin terveisin,

Veera Florica Rajala

Puheenjohtaja

Anni Kyröläinen

Pääsihteeri

Jakelu

Kirje on lähetetty kaikkien hyvinvointialueiden johtavassa asemassa oleville henkilöille.

Lisätietoa aiheesta löydät tästä:

Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista 380/1987

Julkisuuslaki 621/1991; 9 §, 18 § 1 momentti 5 kohta

Yhdenvertaisuuslaki 1325/2014

Laki hyvinvointialueesta 611/2021; 32 §

Sosiaalihuoltolaki 1301/2014

Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 812/2000

Laki kehitysvammaisten erityishuollosta 519/1977

EOAK/3095/2009 <https://www.oikeusasiamies.fi/r/fi/ratkaisut/-/eoar/3095/2009>

EOAK/4169/2009 <https://www.oikeusasiamies.fi/r/fi/ratkaisut/-/eoar/3095/2009>

YK:n vammaiskomitean yleiskommentti numero 7 <https://www.ohchr.org/en/documents/general-comments-and-recommendations/general-comment-no7-article-43-and-333-participation>

Yhdenvertaisuusvaltuutetun kertomus eduskunnalle 2022, K 7/2022

vp. [https://yhdenvertaisuusvaltuutettu.fi/documents/25249352/42720545/Yhdenvertaisuusvaltuutetun+kertomus+eduskunnalle+2022+\(pdf\)](https://yhdenvertaisuusvaltuutettu.fi/documents/25249352/42720545/Yhdenvertaisuusvaltuutetun+kertomus+eduskunnalle+2022+(pdf))

HYVINVOINTIALUEIDEN VAIKUTTAMISTOIMIELIMET KANSALAIOSALLISTUMISEN KANAVINA KAKS – Kunnallisan kehittämissäätö Kunnallisan kehittämissäätöön Julkaisu 62 2023 <https://kaks.fi/wp-content/uploads/2023/12/62-hyvinvointialueiden-vaikuttamistoimielimet-4122023.pdf>